

Kaleidoscopic Kitniyot On The Evolution Of A Custom

A class by Rabbi Yonatan Y. Halevy

barley. The Gemara translates the lesser-known species into the vernacular Aramaic: **Spelt** is called **gulba**; **rye** is **dishra**; and **oats** are **shevilei ta'ala**. The Gemara infers: **These species, yes, they may be used for matza; however, rice [orez] and millet [dohan], no, they may not be used.** The Gemara asks: **From where are these matters**, that matza cannot be prepared from rice or millet, **derived? Rabbi Shimon ben Lakish said, and likewise a Sage of the school of Rabbi Yishmael taught, and likewise a Sage of the school of Rabbi Eliezer ben Ya'akov taught that the verse states: "You shall eat no leavened bread with it; seven days you shall eat with it matza, the bread of affliction"** (Deuteronomy 16:3). This verse indicates that only with **substances which will come to a state of leavening, a person fulfills his obligation to eat matza with them**, provided he prevents them from becoming leavened. This **excludes these foods, i.e., rice, millet, and similar grains, which, even if flour is prepared from them and water is added to their flour, do not come to a state of leavening but to a state of decay [sirahon]**. The Gemara notes: **The mishna is not in accordance with the opinion of Rabbi Yohanan ben Nuri, who said: Rice is a full-fledged type of grain, and one is liable to receive karet for eating it in its leavened state, like other types of grain. As it was taught in a baraita: Rabbi Yohanan ben Nuri prohibits eating cooked rice and millet on Passover, due to the fact that they are close to being leavened.**

(4) משנה – פסחים (י:ג)

הביאו לפניו, מטבל בתורת, עד שמגיע לפרפרת הפת. הביאו לפניו מצה וחרסת וחרסת ושני תבשילין, אף על פי שאין חרסת מצנה. רבי אליעזר ברבי צדוק אומר, מצנה. ובמקדש היו מביאים לפניו גופו של פסח:

(1) תורה – שמות (יב:טו)

שבעת ימים מצות תאכלו אך ביום הראשון תשביתו שאר מבתיתכם כי כל אכל חמץ ונקרתה הנפש ההוא מישראל מיום הראשון עד יום השבעי.

Seven days shall you eat **Matzot**; but on the first day you shall have put away **Se'or** out of your houses: for whoever eats **Chametz** from the first day until the seventh day, that soul shall be cut off from Yisrael.

(2) משנה – פסחים (ב:ה)

אלו דברים שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח, בהטים, בשעורים, בכסמין ובשיפון ובשבלת שועל.

These are the types of grain with which a person fulfills his obligation to eat matza on the first night of Passover: With wheat, with barley, with spelt [kusmin], with rye [shifon], and with oats [shibbolet shu'al].

(3) תלמוד בבלי – פסחים (לה.)

תנא: פוסמין — מין חיטין, שיבולת שועל ושיפון — מין שעורין. פוסמין — גולבא, שיפון — דישרא, שיבולת שועל — שבילי מעלא. הגי אין, אורז ודוחן — לא. מנהגי מילי? אמר רבי שמעון בן לקיש, וכן תנא דבי רבי ישמעאל, וכן תנא דבי רבי אליעזר בן יעקב: אמר קרא "לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות". דברים הבאים לידי חימוץ — אדם יוצא בהן ידי חובתו במצה, יצאו אלו שאין באין לידי חימוץ, אלא לידי סירחון. מתניתין דלא פרבי יוחנן בן נורי, דאמר: אורז מין דגן הוא, וסביבין על חימוצו פרת. דמנא, רבי יוחנן בן נורי אוסר באורז ודוחן מפני שקרוב להחמיץ.

The Gemara identifies the species mentioned in the mishna. One of the Sages taught in the Tosefta: **Spelt is a type of wheat, while oats [shibbolet shu'al] and rye [shifon] are a type of**

(6 רבינו הרמב"ם – משנה תורה – חמץ ומצה (ה:א))

(Spain/Egypt – 11th-12th Century)

אין אסור משום חמץ בפסח אלא חמשת מיני דגן בלבד. והם שני מיני חטים שהן החטה והפסמת. ושלשה מיני השעורים שהן השעורה ושבולת שועל והשפון. אכל קטניות כגון ארז וחסן ופולים ונדשים וכיוצא בהן אין בהן משום חמץ אלא אפלו לש קמח ארז וכיוצא בו ברותחין וכסוהו בבגדים עד שנתפח כמו בצק שהחמיץ הרי זה מתיר באכילה שאין זה חמוץ אלא סרחון:

(7 רבינו מנוח – ספר המנוחה (הל' חמץ ה:א))

(Provence, France – 13th Century)

כתוב בספר המנהגות ונהגו כל העולם שלא לאכול זרעונים בפסח, מפני שהן מחמיצין, ועל כן נקראים חיצמי. ולא מסתבר לומר שיהיה המנהג תלוי באיסור כלל, שאין בשום קטניות בעולם שום חימוץ, אלא מפני שאין צריך לאכול קטניות במועד, שהרי כתוב 'ושמחת בחגך' ואין שמחה באכילת תבשיל קטניות. ואין ספק שאם רצה לאכול זרעונים בפסח וכיוצא בו בשאר מיני קטניות מותר, ואין בזה חשש איסור כלל. אעפ"כ שנהגו, דהא אמרינן בירושלמי פרק מקום שנהגו, כל דבר שמותר וטועה בו באיסור, נשאל ומתירין לו.

(8 רבי יצחק מקורביל – ספר מצוות הטן (רכג))

(Corbeil, France – 13th Century)

ועל הקטניות כגון פוה"ש ופול"י ורי"ש ועדשים וכיוצא בהם רבותינו נוהגים בהם איסור שלא לאוכלם בפסח כלל ... דבר שנוהגין בו העולם איסור מימי חכמים הקדמונים.

ולכן נראה לקיים המנהג ולאסור כל הקטניות בפסח, ולא מהמת חימוץ עצמו, כי טעות הוא לומר כן, אלא מטעם גזירה הוא, דכיוון דקטניות מעשה קדירה הוא, ודגן נמי מעשה קדרה הוא, אי הוי שריבן קטניות, אולי אתי לאחלופי ... וגם מידי דמידגן הוא כמו ה' מינים, וגם יש מקומות שרגילים לעשות מהם פת כמו ה' המינים, ולכן אתי לאחלופי לאותן שאינם בני תורה...

(9 שם – בהגהות)

ומורי רבי יחיאל היה נוהג לאכול בפסח פול הלבן שנקרא פוייש, וגם היה אומר כן בשם גדולים... מיהו קשה הדבר מאוד להתיר דבר שנוהגין בו העולם איסור מימי חכמים הקדמונים...

The attendants brought vegetables before the leader of the seder prior to the meal, if there were no other vegetables on the table. **He dips the hazeret into water or vinegar, to taste some food before he reaches the dessert of the bread, i.e., the bitter herbs, which were eaten after the matza. They brought before him matza and hazeret and haroset, and at least two cooked dishes in honor of the Festival. The tanna comments that this was the practice, although eating haroset is not a mitzva but merely a custom. Rabbi Eliezer ben Tzadok says: Actually, it is a mitzva to eat haroset. And in the period when the Temple stood and they offered the Paschal lamb, they brought before him the body of the Paschal lamb.**

(5 תלמוד בבלי – פסחים (קיד:))

מאי שני תבשילין? אמר רב הונא: סילקא וארונא. רבא הנה מיהדר אסילקא וארונא האיל ונפיק מפומיה דרב הונא. אמר רב אשי: שמע מינה דרב הונא, לית דחייש לקא דרבי יוחנן בן נורי. דתנא, רבי יוחנן בן נורי אומר: ארז מין דגן הוא וסתיבין על חימוצו פרת, ואדם יוצא בו ידי חובתו בפסח.

The Gemara asks: **What are these two cooked foods mentioned in the mishna? Rav Huna said: Beets and rice.** The Gemara relates that **Rava would seek beets and rice for his meal on Passover night, since this ruling came from Rav Huna's mouth.** Although Rava realized that Rav Huna was merely citing examples and did not mean that one must eat those specific foods, he wanted to fulfill the statement of his teacher precisely. **Rav Ashi said: Learn incidentally another halakha from this statement of Rav Huna, that there is no one who is concerned about that statement of Rabbi Yohanan ben Nuri. As it was taught in a baraita: Rabbi Yohanan ben Nuri says: Rice is a type of grain in all regards; and one is liable to receive karet for eating it in its leavened state on Passover; and one fulfills his obligation with it on Passover, if it was properly baked into matza.** It can be inferred from Rav Huna's suggestion to use cooked rice, that rice cannot become leavened.

10 רבי יצחק בן משה – אור זרוע – (ח"ב ס' רנו דף נט ע"ג)

(Vienna, Austria – 13th Century)

המנהג שנהגו אבותינו, מחמת טעות.

11 רבי מרדכי (בן הלל) – המרדכי (פרק ב' פסחים סימן תקפח)

(Germany – 13th Century)

כתבו בשם רבינו יצחק מקורביל, בספר הסמ"ק (סימן רכב), הקטניות כגון פולים ועדשים יש נוהגים בהם איסור מלאוכלם בפסח, וכן היה נוהג רבינו שמואל מאיברא, אבל רבינו יחיאל ושאר גדולים היו נוהגים בהם היתר, וקשה מאוד הדבר להתיר כיון שאחרים נהגו בהם איסור, ולא משום חימוץ נהגו לאסור, שהרי אפילו תינוקות של בית רבן יודעים שאינם באים לידי חימוץ אלא חמשת מיני דגן בלבד, ולא יטעה בזה שום אדם. אלא כיון שהדגן מעשה קדרה הוא וכן הקטניות מעשה קדרה, גזרו על בישול קטניות משום בישול דגן. ועוד שיש מקומות שעושים פת מקטניות וכו', ועוד שפעמים תבואה מעורבת בהם ואי אפשר לבררם יפה. ואף על פי שבתלמוד התירו אורז וקטניות בבישול, יש להחמיר בדורות אלו שאינם בקיאים כל כך בדיני איסור והיתר כדורות הראשונים. ע"כ.

12 רבינו ירוחם - תולדות אדם וחווה (נתיב ה חלק ג דף מא טור א)

(France, Spain – 13th-14th Century)

ואותם שנהגו שלא לאכול אורז ומיני קטנית מבושל בפסח מנהג שטות הוא וזלתי אם הם עושים להחמיר על עצמן ולא ידעתי למה.

13 ריטב"א – פסחים לה. (ד"ה הני)

(Seville, Spain – 13th Century)

אבל מצינו מנהג פשוט בכל ספרד שאוכלין בפסח אורז מבושל, וסומכין בזה על דברי הגאונים שאמרו שאין מחמיצין כלל... ומ"מ צריך להזהר מאד, שהרי נמצא עם האורז ממין הכוסמין תמיד, ואם נשאר שם אפילו גרגר אחת, נמצא שנאסר הכל בבשולו במה שהוא, ולכן צריך לבדוק אותו פעם אחר פעם בעיון גדול, זהא לאו איחזוקי איסורא הוא, כיון דמלתא דשכיחא טובא. והרבה מן החסידים נמנעו מלאכול מהם בפסח מבושלים, מפני ערבובים שעושה עמהם.

14 רבי יעקב בן אשר – טור – אורח חיים (תנ"ג:א)

(Cologne/Toledo – 13th Century)

אלו דברים שיוצאים בהן ידי חובת מצה בחטין ובשעורים ובכוסמין ובשבולת שועל ושיפון אבל לא באורז ושאר מינים וגם אינן באין לידי חימוץ ומותר לעשות מהן תבשיל וכן בכל מיני קטניות ויש אוסרין לאכול אורז וכל מיני קטניות בתבשיל לפי שמיני חטין מתערבין בהן וחומרא יתירא היא זו ולא נהגו כן.

15 מרן – בית יוסף (שם)

(Spain/Israel – 15th-16th Century)

ולית דחש לדברים הללו זולת האשכנזים.

16 מרן – שלחן ערוך – אורח חיים (תנ"ג:א)

אלו דברים שיוצאים בהם ידי חובת מצה, בחטים ובשעורים ובכוסמין ובשבולת שועל ושיפון, ומהנהג לקח לתבשיל חטים, (מהרי"ל), אבל לא בארז ושאר מיני קטניות, וגם אינם באים לידי חימוץ ומותר לעשות מהם תבשיל.

17 רמ"א – שם

(Krakow, Poland – 16th Century)

הנהגה: ויש אוסרים (טור ומהנהגת ממוני פ"ה ומרדכי פ' פל שעה). ומהנהגה באשכנז להחמיר, ואין לשנות. מיהו פשוט דאין אוסרים בדיעבד אם נפלו תוך התבשיל. וכן מתיר להדליק בשמנים הנעשים מהם, ואין אוסרים אם נפלו לתוך התבשיל. וכן מתיר להשהות מיני קטניות בפני (ת"ה ס' ק"ג). וזרע אקלי"א (מהרי"ל) ואני"ס ואליינד"ר אינן מיני קטניות, ומתיר לאכלן בפסח, פן נ"ל.

18 רבי יעקב הלוי סגל מולין – ספר מהרי"ל – מנהגים (סימן כה)

(Germany – 14th-15th Century)

קטנית כל מיניהו, אמר מהר"ש דגזרינן שלא לבשלן בפסח אע"פ שלא מחמיצין כי אם חמשת המינים, חטין, ושעורה, כוסמין, שיבולת שועל, ושיפון, מכל מקום גזרו כל מיני קטנית אטו המה. ואל יאמר אדם כיון שאין אסור מדאורייתא אין לחוש, דכל דגזרו רבנן העובר עליו חייב מיתה ועובר על לא תסור מן הדבר אשר ירוך.

19) רבי יעקב עמדין – מור וקציעה (סימן תנג)

(Germany – 18th Century)

ומעידני על אבי מורי הגאון זצ"ל, כמה צער נצטער אותו צדיק על זאת... על כן אני אומר, **המבטל מנהג זה של מניעת אכילת קטניות, יהי חלקי עמו. הלוואי יסכימו עמדי גדולי הדור...**

20) רבי יעקב עמדין – שו"ת שאילת יעבץ (ח"ב ס' קמז)

קמז

ותמיהני על כל גאוני הדור אשר היו לפנינו שלא שמו אל לבם לדבר הזה **לבטל מנהג ממש שאין רוב הצבור יכולין לעמוד בו. ולא עוד שהיו מוסיפין ואסרו כמה מינים מפני שדומין לקטניות כמו חרדל. וכמון שנקרא קימל וגם עניס. ואפילו השמנים שנעשו מדברים ההם כמו (ריב איל) החמירו. ודכירנא כד הוינא טליא והי' אב"ד ור"מ פה הגאון מוה' צבי הירש זצ"ל שהחמיר מאד אפילו בפול המצרי ירוקים שנכבשו במלח בעודן לחין. והזרע ר"ל פול הלבן עדיין לא נראה בהם. ואסרן לאכלן בפסח. כך שמעתי אז ולא זכיתי לשאלו בעת ההיא. כי הייתי צעיר לימים.**

ובהיותי במנהיגים רצו לאסור הפרי הארץ שקורין ערד עפפל או קארטופלין/תפוחי אדמה/. מפני שעושין מהם קמח ואני עמדתי כנגדם. ביודעי שאין הצבור יכולין לעמוד בזולתם. והוא מאכל עניים וראיתי המעשה כמה פעמים שבני הכפרים האכילו אותם לבני ביתם מאין להם לחם ומזון די. ונצחתי אותם ע"י אנשי הקהל שם שצוו על המורה שלא יאסור דבר חדש מה שלא אסרו הרבנים שישבו שם על כסא הוראה כי לא ה' בעת ההיא אב"ד שם. כי הר"מ מקלוזי הרב מוה' מענדל יאנקוי ז"ל הי' שם למורה ומה טוב אם יסכימו כל חכמי הדור לדעת אחת. ומסופקני אם יבוא הדבר פעם אחת על מכוננו בדור הזה שגברה הקנאה. ויראים יותר מן המנהגים כמפני גופי תורה.

21) רבי חיים מרדכי מרגליות – שערי תשובה

(או"ת תנג:א)

(Poland – 18th Century)

ועין בקנטרס הנ"ל שגדול אחד היה מחמיר אף בקאפ"י אע"ג דודאי פרי עץ הוא. נראה שרוצה להחמיר לפי שההמון לא ידעו מה הוא וידמו שהוא ג"כ מין קטניות ויתירו הכל ויפרצו גדר הראשונים, ומ"מ אף במקומות שקבלו חמרא זו בקאפ"י ג"כ אם חרכו קדם הפסח יש להקל... ובמקומות אלו נוהגין התר פשוט בקאפ"י,

ואע"פכ זריזין מקדימין לחרך את הקאפ"י קדם פסח וגם לעין קדם שקולים אותם לברר משם תערובות ארוז ושאר מינים להיות נקיה מכל משום חמרא דפסח וברכת טוב תבוא עליהם.

22) רבי יחיאל מיכל הלוי אפשטיין – ערוך השולחן

– אורח חיים (תנג:ד-ה)

(Russia/Lithuania – 18th-19th Century)

ודע דאף דמדינא מותר לאכול אורז וכל מיני קטניות בפסח מ"מ הנהיגו רבותינו ואבותינו זה הרבה מאות מן השנים וקבלו עליהם באיסור לבלי לאכול אורז ומיני קטניות בפסח מפני שדבר ידוע הוא שכמה וכמה גרעיני תבואה נמצאים בהם, ועוד כיון דדגן מעשה קדירה כמו שמבשלים גרויפי"ן של שעורים ושל שבולת שועל וקטניות מעשה קדירה וההמון שאינם בקיאים אתו לאחלופי זה בזה [הגהמ"י], וכן כיון שראוי לעשות ממיני קטניות עיסה כמו כמה מדינות שאוכלין במקום לחם הני חיטי תירס לא יחלקו ההמון בין עיסה לעיסה [ב"ה וט"ז] ואיסור זה כיון שקבלו אבותינו משום גדר מדין תורה אסור לנו לבטל והמפקקים והמקילים בזה מעידין על עצמן שאין בהם יראת שמים ויראת חטא ואין בקיאים בדרכי התורה... מ"מ כל מדינות אשכנז וצרפת ורוסיה ופלוניא קיימו וקבלו עליהם ועל זרעם החומרא הטובה הלזו שיש בה טעם כעיקר ופורץ גדר ישכנו נחש.

23) הרב משה פיינשטיין – שו"ת אגרות משה אורח

חיים (ח"ג סימן סג)

(New York – 20th Century)

בענין פינאט אם יש בו חשש איסור מנהג קטנית כ"ד אדר תשכ"ו. מע"כ ידידי מהר"ר יעקב גאלדמאן שליט"א.

הנה בדבר הפינאט שכתבתי שבהרבה מקומות אכלו אותם בפסח וכתר"ה תמה בטעם הדבר משום ששמע שעושין ממנו באיזה מקום גם קמח וגם שמע שנזרעין בשדות כשאר קטניות, אבל ידע כתר"ה שאין זה ענין כלל, שכל הדברים העושין מהם קמח נאסרו ממנהג זה, דאין לך דבר העושין ממנו קמח כתפוחי אדמה לא רק במדינה זו אלא גם ביוראפ במקומותינו וגם בדורות הקודמים ומעולם לא חשו לאסור זה. וכן הטעם שמיני חטים מתערבין בהם שכתב הטור נמי אינו כלל שכל המינים שיש לחוש למיני חטים ושעורים שיתערבו נהגו לאסור, דהא עניס וקימעל שמתערבין בהן מיני חטים

24) הרב עובדיה יוסף – שו"ת יתוה דעת (ה:לב)

(Israel – 20th-21st Century)

שאלה: האם מותר לאשכנזים שנוהגים איסור באכילת אורז וקטניות בפסח, להתארח בימי הפסח בבית ספרדים, ולאכול מתבשיל שנתבשל בכלים שבישלו בהם אורז וקטניות בפסח?

תשובה: בפסחים (דף לה ע"א) מבואר, שרק חמשת מיני דגן באים לידי חימוץ, מה שאין כן אורז ודוחן, שאין בהם חשש חימוץ כלל, ומותר לבשלם ולאוכלם בפסח. וכן עשו מעשה רב מגדולי האמוראים, כמבואר בפסחים (דף קיד ע"ב). וחמשת מיני דגן הם, חטים ושעורים וכוסמין ושבלת שועל ושיפון. וזו לשון הרמב"ם (בפרק ה' מהלכות חמץ ומצה): הקטניות כגון אורז ודוחן ופולים ועדשים וכיוצא בהם, אין בהם משום חמץ כלל, ואפילו לש קמח של אורז במים רותחים וכסוהו בבגדים עד שנתפח כמו בצק שהחמיץ. הרי זה מותר באכילה בפסח, שאין זה חימוץ כלל. וכן פסקו הרי"ף והרא"ש ושאר פוסקים, ואין בזה שום מחלוקת מעיקר ההלכה. ולכן פשט המנהג בכל תפוצות ספרד וארצות המזרח לאכול אורז וקטניות בפסח, וכמו שהעיד בגדלו הריב"ש בתשובה (סימן תכ). ע"ש. וכן פסקו הטור והשלחן ערוך /א"ח/ (סימן תנג סעיף א'), שאורז וקטניות אינם באים לידי חימוץ כלל, ומותר לעשות מהם תבשילים בפסח. אמנם בהגהות מיימוני (בפרק ה' מהלכות חמץ) ובמרדכי (פרק ב' דפסחים סימן תקפח) כתבו בשם רבינו יצחק מקורביל, בספר הסמ"ק (סימן רכב), הקטניות כגון פולים ועדשים יש נוהגים בהם איסור מלאוכלם בפסח, וכן היה נוהג רבינו שמואל מאיברא, אבל רבינו יחיאל ושאר גדולים היו נוהגים בהם היתר, וקשה מאוד הדבר להתיר כיון שאחרים נהגו בהם איסור, ולא משום חימוץ נהגו לאסור, שהרי אפילו תינוקות של בית רבן יודעים שאינם באים לידי חימוץ אלא חמשת מיני דגן בלבד, ולא יטעה בזה שום אדם. אלא כיון שהדגן מעשה קדרה הוא וכן הקטניות מעשה קדרה, גזרו על בישול קטניות משום בישול דגן. ועוד שיש מקומות שעושים פת מקטניות וכו', ועוד שפעמים תבואה מעורבת בהם ואי אפשר לבררם יפה. ואף על פי שבתלמוד התירו אורז וקטניות בבישול, יש להחמיר בדורות אלו שאינם בקיאים כל כך בדיני איסור והיתר כדורות הראשונים. ע"כ. והובא כל זה בבית יוסף (סימן תנג), וכתב על זה, שאין מי שחושש לדברים אלו זולת האשכנזים. וכן פסק בשלחן ערוך כנ"ל. אבל הרמ"א בהגה שם /א"ח סי'

ושעורים כמפורש בט"ז סק"א ובמג"א סק"ג וגם איתא שם דקשה לבדוקם ובח"י סק"ט כתב שלא יסמוך על בדיקת נשים וקטנים מצד קושי הבדיקה, ומ"מ לא אסרום כמפורש ברמ"א, וחרדל כתב הרמ"א בסימן תס"ד שנוהגין לאסור דהוי כמיני קטניות אף שאין בו הטעמים.

ולכן אין לנו בדבר אלא מה שמפורש שנהגו לאסור וכן מה שידוע ומפורסם. וגם יש ליתן טעם דדין מה שנאסר במנהג הא אין זה דבר הנאסר בקבוץ חכמים, אלא שהנהיגו את העם להחמיר שלא לאכול מינים אלו שהיה מצוי לאוכלם מפני הטעמים דחשש מיני דגן שנתערבו שקשה לבדוק ומפני שעושין קמחים, אבל כיון שלא תיקנו בקבוץ חכמים לאכול דברים שיש חשש שיתערב בהן מיני דגן ודברים שעושין מהם קמח, אלא שהנהיגו שלא לאכול איזה מינים לא נאסרו אלא המינים שהנהיגו ולא שאר מינים שלא הנהיגו מפני שלא היו מצויין אז, שלכן תפוחי אדמה שלא היו מצויין אז כידוע ולא הנהיגו ממילא לאוסרם אינם בכלל האיסור דאלו מינים שנהגו לאסור אף שיש אותו הטעם ממש דאין למילף ממנהג לאסור גם דבר שלא נהגו לאסור, וכשנתרבו תפוחי אדמה במדינותינו לא רצו חכמי הדור להנהיג לאוסרן, אולי מפני הצורך, ואולי מפני שהטעמים קלושים, עיין בב"י ר"ס תנ"ג, שהר"י קרא לזה מנהג שטות, וגם משמע שהר"ר יחיאל ושאר גדולים היו נוהגין בהם היתר אף במקום שנהגו איסור דהרי ע"ז כתב וקשה הדבר להתיר כיון שאחרים נהגו בהם איסור, לכן חכמי הדורות האחרונים לא רצו להוסיף לאסור עוד המינים שניתוספו אח"כ רק שא"א להתיר מה שכבר נהגו לאיסור. וכן בענין וקימעל אפשר לא היו מתחלה רגילים לזורעם במקום שזרעו מיני דגן ולא היה טעם להנהיג איסור ולכן אף אח"כ שהתחילו לזורעם במקום שזרעו מיני דגן שלכן צריכים בדיקה לא רצו לאוסרם שוב.

ולכן גם הפינאטס לא אסרו בהרבה מקומות עוד מכ"ש. ובמקום שליכא מנהג אין לאסור כי בדברים כאלו אין להחמיר כדאיתא בח"י. ולאילו שיש להם מנהג ביחוד שלא לאכול פינאט אסור גם בפינאט אבל מספק אין לאסור. ולכן שייך שיתן הכשר שלא נתערב שם חמץ ויאכלו אלו שלא נהגו בזה איסור. וכן ראיתי שנותנים הכשר על פינאט אויל מהאי טעמא.

ידידו, משה פיינשטיין.

תנ"ג/ כתב: ויש אוסרים לאכול אורז בפסח, וכן המנהג באשכנז להחמיר, ואין לשנות. ע"כ. ואף על פי שרבינו ירוחם (נתיב ד' חלק ג') כתב, שאותם שנהגו שלא לאכול אורז וקטניות מבושלים בפסח, מנהג שטות הוא, זולתי אם עושים כן להחמיר על עצמם, ולא ידעתי למה. ע"כ. לא סיימוה קמיה טעמם של גאונים אשכנזי כנ"ל. וכן כתב המהרי"ל בהלכות פסח. וכן כתב בשו"ת תרומת הדשן (סימן קיג). ע"ש. וכן פשט המנהג אצל האשכנזים, וכנ"ל. אבל הספרדים ועדות המזרח נוהגים להקל גם בזמן הזה, וכמו שכתב הרה"ג רבי רפאל אהרן בן שמעון בספר נהר פקוד (דף עח ע"א), שמרבית העם פה עה"ק ירושלים, מבני אדם /ארם/ צובה ודמשק ומצרים, שקבעו דירתם בירושלים, נוהגים היתר באורז על ידי בדיקה יפה. וכן כתב בספר נתיבי עם (סימן תנג). ואף על פי שהרבה תלמידי חכמים ויראי שמים מעדות המזרח נוהגים להחמיר על עצמם שלא לאכול אורז בפסח, וכמו שכתב מרן החיד"א בספר טוב עין (סימן ט' אות ו'), וכן כתב בספרו לב דוד (פרק ל'). מכל מקום רוב הקהל הרחב של עדות המזרח נוהגים בו היתר על ידי בדיקה ג' פעמים קודם הפסח, ופוק חזי מאי עמא דבר.

והנה הרמ"א בהגה /א"ח/ (סימן תנג סעיף ב') כתב: שהדבר פשוט שאם נפלו הקטניות לתוך התבשיל בפסח אינם אוסרים התבשיל בדיעבד. וכתב האליה רבה (שם סק"ד), שכל שיש רוב היתר מותר, ואין צריך ששים כנגדן. וכן כתב הפרי חדש, והביא סמך לזה ממה שמרו (בכורות כז ע"א) חלת חוץ לארץ בטלה ברב. (וכן נפסק ביורה דעה סימן שכג סעיף א'). ע"ש. וכן כתב בשלחן ערוך הגאון רבי זלמן (שם סעיף ה'), שהואיל ומנהג זה אינו אלא חומרא בעלמא, אם יפול מהקטניות בתבשיל בטל ברוב. וכן כתב החק יעקב (ם סק"ו), שמלשון הרמ"א מוכח שבטלים ברוב היתר, ואף על פי שאין שם ששים כנגד הקטניות. ואף על פי שבשו"ת תרומת הדשן (סוף סימן קיג) משמע קצת שצריך ששים, ורק אין אוסרים במשהו, כשאר חמץ בפסח שאוסר בכל שהוא, העיקר כדעת הרמ"א, כיון שבלאו הכי אין זה מדינא אלא חומרא והרחקה בעלמא, לכן כל שיש רוב היתר בטלים. וכן דעת האחרונים. עכ"ל. וכן פסקו החיי אדם (כלל קכז סימן א'), והמשנה ברורה (סימן תנג סק"ט).

ולפי זה הדבר ברור שאין פליטת הכלים שבישלו בהם אורז וקטניות אוסרת התבשיל לבני אשכנז שנוהגים להחמיר באורז וקטניות, ואפילו אם הכלים

וגדולה מזו מצינו להרמ"א בהגה יורה דעה (סימן סד סעיף ט'). בדין חלב (בצירי) הדבוק לכרס, שהמנהג לאוסרו, אלא שבני ריינוס נהגו היתר במקצתו, וכתב הרמ"א, שאין למחות בידם הואיל ונהגו בו היתר על פי הוראת חכם. ומיהו בכל מקום שנהגו בו אסור דינו כשאר חלב שאינו בטל בתערובת היתר אלא כשיש ששים כנגדו, אבל אין לאסור הכלים של בני ריינוס

לאחרים, הואיל והם נוהגים בו היתר על פי הוראת חכם. ע"כ. ומקורו מספר האגודה חולין (פרק ז' סימן פט). והובא בבית יוסף שם. ולפי זה כל שכן בנידון שלנו שאף לנוהגים איסור באורז וקטניות, אין לאסור תערובת שלהם עד ששים, אלא ברוב בעלמא של היתר יש להקל. אם כן בוודאי שהכלים של הנוהגים בהם היתר אין לאוסרם לנוהגים בהם איסור, הואיל והנוהגים היתר נוהגים על פי הדין כהוראת גדולי הפוסקים. והן אמת כי מדברי הט"ז יורה דעה שם נראה שטעם היתר הכלים מפני שמסתמא יש ששים כנגד מקצת החלב הדבוק בכרס שהוא אסור. ע"ש. אולם מדברי השפתי כהן שם מתבאר שאפילו אין ששים כנגדו יש להתיר הכלים. ומה שהקשה הפרי מגדים במשבצות זהב שם על דברי הרמ"א, שמכיון שאנו מחזיקים אותו לחלב גמור, ומצריכים ששים בתבשיל נגדו, למה לא יאסרו את הכלים של בני ריינוס לדין. ע"ש. יש לומר על פי מה שכתב בשו"ת מהרש"ך חלק א' (סימן עז), בדין כלים שנתבשל בהם ספק טריפה, שיש להתיר משום ספק ספיקא, שמא אינה טריפה, ואם תמצא לומר טריפה שמא לא יתן הכלי טעם בתבשיל המתבשל בו. ומה שכתב הרשב"א שכלי שבלע איסור בדידה משערינן ולא במאי דנפק מיניה, יש לומר שזהו דוקא באיסור ודאי, אבל בספק איסור יש להקל אפילו למי שסובר טעם כעיקר דאורייתא. ע"ש. וכן הוא בכנסת הגדולה (יורה דעה סימן מד הגהות בית יוסף אות יט). ע"ש. ובשו"ת בן אברהם אבוקארא (סימן מח) הוסיף, שכן כתב בהגהות שערי דורא בשם רש"י. וכן הסכים מהר"ן שפירא במבוא שערים שם. ע"ש. ועיין בתוספות עבודה זרה (לח ע"ב) שכתבו, שהטעם שאנו אומרים סתם כלים אינם בני יומן, משום שיש ספק ספיקא, שמא לא נשתמשו בהם היום, ואפילו נשתמשו בהם היום, שמא נשתמשו בדבר הפוגם את הטעם, או בדבר שאינו נותן טעם. וכן כתבו הר"ן שם, ובתשובת הרשב"א (סימן תצז), ובמיוחסות (סימן קנא), ובספר איסור והיתר (כלל לג דין י'), ובשו"ת הריב"ש (סימן כח), ובשו"ת הרשב"ץ חלק א' (סימן פט), ובהרא"ש (פרק ב' דעבודה זרה סימן לה). ועוד. ולכן בדבר שנהגו בו היתר על פי חכם, אין לאסור הכלים. והוא הדין במכל שכן בנידון שלנו. (ועי' באור זרוע ח"א סי' תנט. ובשו"ת מהר"ח אור זרוע סי' ריז. ודו"ק).

וכן בקודש חזיתי בשו"ת זרע אמת חלק ג' (חלק אורח חיים סימן מח), שהעלה להתיר בנידון שלנו,

שהואיל ומניעת אכילת אורז וקטניות בפסח אינה אלא מנהג בעלמא שנהגו בו בני אשכנז משום זהירות והרחקה יתירה, ומשום חומר איסור חמץ, לכן בוודאי דלא עדיף מדין חלת חוץ לארץ שבטלה ברוב (בכורות כז ע"א). וזהו טעמו של הרמ"א בהגה שפסק שאין הקטניות אוסרות את התבשיל אלא בטלות ברוב. ואם כן כל שכן פליטת הכלים שלהם שאינה אוסרת התבשיל כלל. וראיה לזה מדין החלב (בצירי) הדבוק לכרס, שהתיר הרמ"א ביורה דעה (סימן סד סעיף ט') את הכלים (וכנ"ל). לפיכך אפילו הנוהגים איסור בקטניות בפסח רשאים לכתחלה להתארח אצל הנוהגים היתר ולאכול מתבשילים שנתבשלו בכלים אשר בישלו בהם אורז וקטניות בפסח. ואפילו אם הכלים בני יומם מותר. ע"ש. ואף שהגאון רבי יצחק טאייב בספר ערך השלחן (סימן תנג סק"ג) הביא משם מהרל"ח (סימן קכא) שצריך שלא יהיה הכלי בן יומן, אולם בספרו חקת הפסח (סימן תנג סק"ג) העלה להתיר גם בכלי בן יומן, וכדברי הזרע אמת הנ"ל. ע"ש. (ומה שכתב הרה"ג רש"ז גרוסמן נר"ו בסידור פסח כהלכתו עמוד קפו, שבכף החיים הביא בשם זרע אברהם (צ"ל זרע אמת) שהכלים מותרים רק לאחר מעת לעת. ע"ש. ליתא, ולא סיימוה קמיה שהכף החיים בסוף דבריו הביא דברי הזרע אמת להתיר גם בכלים בני יומם. כיעו"ש) +אלם/אולם/ מה שכתב הזרע אמת חלק ג' (סימן מח) הנ"ל, להביא ראיה נוספת לזה ממה שהביא הכנסת הגדולה יורה דעה (סימן טל הגהות בית יוסף אות קצה), בדין ריאה הדבוקה בלי סירכא, שחכמי לונגיל וחכמי נרבונא מתירים, וכן המנהג שם (וכמו שכתב הבית יוסף סימן טל דף נח ע"א בשם רבינו ירוחם), והראב"ד היה נוהג להחמיר, ובכל זאת כשהיה הראב"ד מתארח אצל הנוהגים היתר, היו קושרים לו חתיכת בשר לסימן, והיתה מתבשלת בקדרה אחת עם בשר הדבק, והיה אוכל אותה חתיכה עם התבשיל. ע"ש. ולכאורה יש לדחות לפי מה שכתב המהריב"ל בתשובה חלק ג' (סימן קא דף קח ע"א), שהראב"ד סובר שדין טעם כעיקר אינו אלא מדרבנן, ולכן היה מיקל כנ"ל, כדין ספקא דרבנן דהוי לקולא. אבל לדין דנקטינן לדינא שטעם כעיקר אסור מן התורה, כמו שפסק מרן בשלחן ערוך יורה דעה (סימן צח סעיף ב'), אין להקל בכיוצא בזה. איברא שהרשב"א סובר בתשובה חלק ז' (סימן תעו) כתב, שהראב"ד סובר שטעם כעיקר אסור מן התורה. וכן כתב עוד בספרו תורת הבית הארוך, בשם הראב"ד, והובא בבית יוסף (סימן צח). וכן הוא בספר משהו להראב"ד שנדפס בספר

ובשו"ת אהל יצחק הכהן (חלק אורח חיים סימן יד),
ובשו"ת דבר משה חלק א' (חלק יורה דעה סימן לד)
בד"ה ולענין הכלים, ובספר חקר הלכה (דף ד' ע"א),
ובשו"ת יש מאין חלק א' (חלק יורה דעה סימן ח').
ואכמ"ל. ובמקום אחר כתבנו עוד בזה. וכעת עמד קנה
במקומו.

בסיכום: מותר לאשכנזים הנוהגים איסור באורז
וקטניות בפסח להתארח בבית הספרדים ועדות המזרח
שנוהגים היתר באורז וקטניות בפסח, ולאכול
מהתבשילים המוגשים לפניהם, אפילו אם הם יודעים
בבירור שנתבשל בכלים שהם באותו יום אורז וקטניות.
**והאמת והשלום אהבו, כי התורה דרכיה דרכי נועם
וכל נתיבותיה שלום.**

25) הרב אליעזר מלמד – פניני הלכה – פסח (Israel – 20th-21st Century)

בתה"ד קיג מבאר ששמן הנעשה מקטניות אסור, מפני
שלותתים (מרטיבים) אותן לפני כן, וכ"כ הרמ"א תנג,
א. ומשמע מתה"ד שאם לא נלתתו מותר. ור' יצחק
אלחנן, בשו"ת באר יצחק יא, מקל יותר, שאם יבדקו את
הקטניות תחילה מגרעיני דגן, השמן היוצא מהם מותר,
מפני שנעשה מעשה המוכיח שיודעים את האיסור.
וכיוצא בזה התיר בשו"ת עמק הלכה קלד י"ש מקטניות,
מפני שהאיסור עליהן ולא על הנוזל היוצא מהן.

לעומתם יש אחרונים שאסרו את השמן היוצא מקטניות
גם כאשר הקטניות לא נלתתו, וכ"כ נשמת אדם לג,
אבנ"ז או"ח שעג. אבל מלשון תה"ד והרמ"א שהעתיק
את דבריו משמע שהשמן מותר. ולכאורה קשה, שהרי
אח"כ יערבו את השמן בתבשיל שיש בו מים, וכיוצא
בזה בדגן אסור. אלא שלדעתם המנהג לאסור קטניות
בעודם גרעינים או קמח, ולא כשהם שמן. ואין לחשוש
שמה נתערבו בגרעיני הקטניות מיני דגן, וכשיערבו את
השמן היוצא מהם במים יחמיץ, מפני שהשמן שבא
מהדגן בטל בשישים לפני הפסח ואינו חוזר וניעור,
כמבואר בשו"ע תמז, ד. ובנוסף לכך כנראה שאפילו
בדגן, נוזל היוצא ממנו אינו מחמיץ, וכך מבואר באורח
משפט קיא-קיב, וכיוצא בזה כתב בשו"ת מרחשת ג'.
ובשו"ת צמח צדק התיר זאת לעניים, ובתנאי שבעוד
הקטניות גרעינים לא נגעו במים.

וידוע פסקו של מרן הרב קוק באורח משפט קח-קיד,
שהתיר באופן יותר מרווח שמן שומשמן, שבנוסף על

ספרן של ראשונים (עמוד קצ). וכן בשו"ת הראב"ד
(סימן רח עמוד רנח). ע"ש. אבל מכל מקום יש לתמוה
שהרי גם בקטניות בפסח שהוא חומרא בעלמא צריך
להיות רוב היתר, ואיך היקל כל כך הראב"ד להתיר
חתיכת היתר בתוך קדרה שלמה שהיה נוהג בה להחמיר.
ולכן בעל כרחנו צריך לומר כמו שכתב בשו"ת
מהרלנ"ח (סימן קכא), שהביא המעשה של הראב"ד,
וכתב, ומה שאפשר לי לומר לדעת הראב"ד הוא שאיסור
הדבק קל מאוד, כלומר, שדעת הראב"ד היתה נוטה
להתיר, אלא שהיה לו קצת ספק בדבר, וקבל עליו איסור
הדבק עצמו, ולא פליטתו והמתבשל עמו, ולמד דין זה
מדין דמאי שגזרו עליו חכמים מפני הספק, ולא גזרו על
תערובתו, כמו שאמרו בחולין (ו' ע"א) ובירושלמי (פרק
קמא דדמאי). ומכאן למדו התוספות (עבודה זרה לה ע"ב
בד"ה מכלל) שהנזהר מפת עכו"ם מותר לו לאכול
בקערה אחת עם מי שאינו נזהר ממנו. (וכן פסק בשלחן
ערוך /ו'ד/ סימם קיב סעיף טו). עכת"ד. גם הכנסת
הגדולה שם הביא דברי המהרלנ"ח, והוסיף עוד בשם
רבו המהרימ"ט, שיש לומר שהראב"ד לא אכל הדבק
משום שקיבל עליו כן בנדר, והנודר מן הבשר מותר
בתבשיל. (נדרים נא סע"ב, ובשלחן ערוך יורה דעה
סימן רטז סעיף ט'). ע"ש. ולפי זה אין זה ענין כלל לנידון
שלנו. ומכל מקום יש לנו סמוכים להקל בכלים בנידון
שלנו כמו שביארנו בפנים. וכיוצא בזה אמרו בחולין
(מט סע"ב) אינה מיכל אכלי ולדידן מסתם נמי לא
סתים? (פירש רש"י, בני ארץ ישראל אוכלים החלב
(בצירי) הזה, שסוברים חלב טהור הוא, ולדידן בני בבל
אף על פי שאין אנו אוכלים אותו, לכל הפחות יש
להחזיקו כדין חלב טהור לגבי סתימת הנקב, כדקיימא לן
חלב טהור סותם, חלב טמא אינו סותם. ועיין בהר"ן שם,
ובלחם משנה פרק ז' מהלכות מאכלות אסורות הלכה ו').
ומכאן למד מהרא"י בשו"ת תרומת הדשן (סימן קיג),
להתיר שהיית אורז וקטניות שבא עליהם מים והחמיצו,
גם אצל הנוהגים בהם איסור אכילה, משום דאינה מיכל
אכלי (בספרד), ולדידן מסתם נמי לא סתים. ע"ש. ועיין
עוד בשו"ת מהר"י קולון (שרש קב) הסבר הדברים בזה.
וכן כתב בשו"ת חיים שאל חלק א' (סימן לב), שטעמם
של רבני ירושלים שאסרו ביצה שנמצא בה טיפת דם
בחלבון, והתירו הכלי שנתבשלה בו, משום שרבים
מתירים את הביצה באכילה, ואם כן יש לומר לדידהו
מיכל אכלי ולדידן מסתם נמי לא סתים. ושכן כתב כיוצא
בזה בשו"ת מהרי"ו (סימן קטז). וע"ש. והוא הדין לנידון
דידן. ועיין בשלחן גבוה אורח חיים (סימן תנג סק"ה).

בעיקר "ה ירושת"ו, וביחוד כבוד חביבי הרב הגאון מוהר"ל דוד שליט"א, שלו' וברכה.

כעת ממש הגיעני מכתב קדשם, ואגיד לכתר"ה האמת, שלא עלתה על דעתי כלל, בעת שבאה השאלה לידי, שיהי' דבר זה נחשב לחידוש כל - דהו, אחרי אשר כל האחרונים המצויים בידינו אמרו פה אחד, - מה שהסברא מכרעת ג"כ - שאין גזירת קטניות חמורה מגוף מיני דגן, וכל זמן שלא נלתת או נתבשל אין שום מנהג לאסור, ולא שמעתי מעולם שיש בזה איזה מנהג. וכיון שהכל יודעים שעד כה הי' דרך עשיית שמן - השומשמן ע"י לתיחה, ועתה מכינים בלא לתיחה כי אם ביובש ולשם פסח, - א"כ איזה חשש יש בזה ואני חושש מאד לכבודן של רבותינו האחרונים, שדבריהם מפורשים בזה וראוי לסמוך עליהם גם בדברים יותר חמורים, - ולא רק בענין זה של דקדוק על מנהג, שלא הי' נהוג בשום אופן, כי לא הי' לנו ש"ש משומשמן שאינם לתותים עד כה. ואיני מוצא שום צורך להאריך בזה בדברים שהם כל-כך מפורשים...

והעיקר אומר לכבוד מעלת תורתם, שראוי לנו להחזיק כל דבר שנעשה בתיקון הישוב, ההולך ונבנה בימינו בחסדי השי"ת. ובזה שיצא בכשרות, מין זה החדש של שמן - שומשמן המשומר, יתחזקו ידי המתעסק בהמכונה החדשה, ויהי' לו ריוח שיוכל לנהל את העסק שלו, ועי"ז יראו עוד אנשים שהענינים המתילדים בארץ הקודש לטובת בנינה מוצאים חיזוק מצד רבנים ובתי - דינים, ויהיו דברי ת"ח נשמעים יותר ויתקדש עי"ז שם - שמים. - ואם הי' ח"ו שום דנדוד של איסור בדבר, - חלילה לי לבקש להקל משום תקון הישוב, אבל בדבר, שהוא רק קצת דיוק בענין של מנהג, שראיות בצורות חזקות וסברות ישרות כולן עומדות כחומה להחזיק את ההיתר, - למה זה נכביד על מישיבי אה"ק, ונאסור.

וחלילה לנו לחשוב, שע"י מה שאנו מתירים את המותר. מה שלא הי' דבר זה במציאות על מה שיחול מנהג של איסור, כי בזה נתן פרצה לפני הפורצים, חלילה. אדרבא, כשיראו העם כולו, שמה שהוא מותר אנחנו מתירים. אז יאמינו ביותר, שכל מה שאנו אוסרים הוא מפני שכך הוא דין - תורה, או מנהג ישראל, שהוא ג"כ תורה. אבל אם נאסור אפילו דברים הבאים על - ידי המצאה חדשה שלא הי' מעולם כלל, יאמרו שהרבנים

כך שהגרעינים לא נלתתו, אחר שנעשו שמן עברו טיגון, וכיוצא בזה במיני דגן מבטל את יכולת החימוץ, וק"ו שיועיל לשמן קטניות. וכ"כ באבנ"ז או"ח תקלג לענין שמן מרעפס שעבר בישול. (תשובתו נכתבה בשנת תרנ"ח, י"א שנה לפני מרן הרב קוק). והבד"ץ מעדת אשכנזים-חסידים בירושלים יצא כנגד מרן הרב קוק ברעש גדול, ובמחאות גלויות, ולא חשו לכבוד התורה ולכבוד כל הפוסקים הרבים שכבר התירו הרבה מעבר לכך. והרב קוק ענה להם בבקאות וחריפות ובראות חזקות מאוד. ובתוך דבריו כתב (ע' קכג): "ובאמת דרכן של רבותי הגאונים הצדיקים שזכיתי לשמשם, זכותם יגן עלינו ועל כל ישראל, היתה שלא להיות נוטים להחמיר בכל מה שיש מקום להקל, ביחוד בדברים שאין היסוד חזק על זה בדברי רז"ל בתלמודים. שדי לנו מה שלא נזוז ח"ו ממה שהונהגו עפ"י מנהגי רבותינו הפוסקים, אבל בפרטים שיש לדון לכאן ולכאן, ודאי הנוטה להקל להיות חכם להיטיב הרי זה משובח, ובלבד שיהיו דבריו מיוסדים עפ"י עומק ההלכה וסברה ישרה..." ועוד, שהמוסיף איסור על איסור שאין עיקרו מהדין, יש חשש שעובר בלאו הבא מכלל עשה לרש"י בר"פ קמא דביצה, שכתב (ע' קכו): "והא דאמרין בכולי הש"ס שאין גוזרין גזירה לגזירה, מהאי קרא נפקא: ושמתם את משמרת, עשו משמרת, כלומר גזירה למשמרת לתורת, ולא משמרת למשמרת, שלא יעשו גזירה לגזירה".

וכנגד מה שכתבו שצריך להחמיר יותר ויותר בדורינו, כתב: "שאני יודע ברור תכונת בני דורנו, שדווקא ע"י מה שיראו, שכל מה שיש להתיר עפ"י עומק הדין מתירין אנחנו, ישכילו לדעת, שמה שאין אנו מתירין הוא מפני אמיתת דין תורה, וימצאו רבים הדבקים בתורה, שישמעו לקול המורים בעז"ה. מה שאין כן כשיתגלה הדבר, שישנם דברים כאלה, שמצד שורת ההלכה ראויים הם להיתר ורבנים לא חשו על טרחם וצערם של ישראל, והניחו את הדברים באיסורם, יוצא מזה ח"ו חילול השם גדול מאוד, עד שמתרבים המתפרצים לומר על כמה גופי תורה, שאם הרבנים רוצים - היו יכולים להתיר, ועל ידי זה יוצא משפט מעוקל" (שם ע' קכו)

26) הראי"ה קוק – שו"ת אורח משפט (או"ח קיא)
(Russia/Israel – 18th-19th Century)

עה"ק יפו ת"ו י"א אדר תרס"ט. לכבוד ידידי נפשי הרבנים המאוה"ג בד"צ דקה"ק אשכנזים - חסידים

27) הרב ישראל מאיר הכהן – משנה ברורה (תנג ס"ק ז)

(Russia/Poland – 19th-20th Century)

ומ"מ בשעת הדחק שאין לאדם מה לאכול מותר לבשל כל המינים חוץ מה' מיני דגן ומ"מ גם בכגון זה יקדים קטניות לאורז ודוחן ורעצקע שהם דומין יותר לה' מינים ושייך בהו טפי למיגזר [ופשוט דה"ה לחולה אף שאין בו סכנה דמותר לבשל לו אם צריך לזה] אלא דצריך לבדוק ולברור יפה יפה בדקדוק היטב שלא ימצאו במ גרעינים מה' מיני דגן וכתב החתם סופר בתשובה סי' קכ"ב דאפילו במקום שיש להתיר מ"מ יחלטנו לכתחלה ברותחין דכל מה דאפשר לתקן מתקנינו וכ"כ הח"א.

28) הרב יחיאל מיכל הלוי אפשטיין – ערוך השולחן (תנג:ה)

אך בפירוש קבלו שאם אולי יהיה שנת בצורת ח"ו שהעניים רעבים ללחם אז כל חכמי העיר ובראשם מרא דאתרא מתירים לאכול קטניות בפסח זה ועתה שנתרבו תפוחי אדמה גם זה אין הכרח כידוע.

29) הרב יצחק אלתנון מקוונא – שו"ת באר יצחק (סימן יא)

(Lithuania/Russia – 19th-20th Century)

משא"כ קטניות דבנ"ד דמערבין אותו מקודם הפסח דאז מותר לבטלו ברוב כיון דשם היתר עליו מקודם הפסח.

30) הרב יוסף משאש – שו"ת מים חיים (א:קסא)

(Morocco/Algeria/Israel – 19th-20th Century)

ואך הפורשים הם מהאשכנזים המחמירין חומרות רחוקות בפסח, כגון לאסור קטניות, ואפילו גרעיני קאפ"י שמא ידמו אותם ההמון לקטניות, כמ"ש השערי תשו' שם ע"ש. וכמה וכמה חומרות כאלו כידוע. עוד ראיתי כתוב על ספר איני זוכר שמו כעת, שכתב שהגאון בעל חיי אדם, רצה לאסור בפסח אף תפוחי אדמה, מפני שמחמיצין, ואך מפני שפרנסת עניי רוסייא ופולין היא מתפוחי אדמה, לכן שלחו לו בזה"ל: הגאון בעל חיי אדם, דע כי חיי האדם, הם תפוחי אדמה, ע"כ. וא"כ אין לתמוה על הפורשין מהטי"א בפסח מחשש רחוק כנז', ואך אנן הספרדים דאזלינן בעמק שוה הוא עמק המלך מלכו של עולם ב"ה לאסור רק את האסור, ולהתיר את המותר, ולהוסיף רק מעט חומרות באיזה דברים ידועים, ולא לעשות הסייג יותר מהעיקר, כמ"ש רז"ל באבות דר"ן פ"א כפי הגהות הגר"א זיע"א,

חפצים להחמיר מלבם ואינם חסים על הצבור, ובזה יש נתינת - יד לפרצות גדולות, ד' ישמרנו.

...עכ"פ, הנני מאמת לכבוד תורתם החביבה, שאיני מהאנשים שבושים לומר: טעיתי, ואם הייתי מרגיש בזה אפילו נדנדוד טעות לא הייתי בוש להגיד זה אפילו לפני אלפים ורבבות עם, אבל כאן הנני רואה שההלכה היא ברורה, ויותר מזה - שאין כאן מקום לפלפול של הלכה. ומן הדין עלי לבקש מכבוד מעלהם, שיחושו על כבוד - התורה, של המעט - מן - המעט שלי ושל כבוד הרה"ג בד"צ שלנו שי', שכולנו עשינו דבר זה בכונה רצויה לשם - שמים, לא במרד ומעל ח"ו, ולא עלתה על דעתנו, שיסתפק שום אדם בזה, ביחוד ת"ח שיש להם שכל ישר וסברה הגונה. וכאשר הננו תמיד אהובים וידידים, כראוי לת"ח שבא"י המנעימים זה לזה בהלכה, אבקש בזה מכבוד תור"ה, שיעבירו נא על מדותיהם ואל ירעישו בענין זה את עה"ק, שבעוה"ר היא מסובלת במחלוקת ומריבות מצדי צדדים.

ולע"ד דרך - השלו' בזה הוא כך: שנדפיס כולנו יחד מעשה - ב"ד, שההתר העבר כיון שיצא מב"ד חשוב כבד"צ שלנו, - יצא, וזהו רק מפני שאין שמן - שומשמין זה דומה לש"ש שהי' עליו המנהג של איסור; אלא כיון שאני רואה, שהדרת כבוד תורתם אינם מסכימים עמי, ע"כ על השנים הבעל"ט לא יהי' היתר זה קבוע עד שנתועד יחד ונדון בענין זה, ואחרי רוב - דעות יקום דבר, כדכתיב בספר אורייתא דמשה: אחרי רבים להטות. - ואז גם אנכי אתן ידי להרבים, ובודאי יסכימו עמי כבוד הרבנים דייני הבד"צ שי'. ובאופן זה יתקדש שם - שמים על ידנו, ויראו הכל, שכבוד - התורה חביב הוא לנו. כך היא עצתי ובקשתי מכבוד הדרתם, וביחוד שאי אפשר לי כלל לגרום עתה הפסד לאותו האיש הנדחק, אשר סמך על הוראתי, והרבה בהוצאה בשביל תיקון הש"ש לשם פסח. ואם יעמד עם סחורתו יוכל להיות נהרס ממצבו לגמרי. ולמה זה יצערוני ככה.

ואקוה שיתן ד' שיכנסו דברי אלה, האמורים באמת ותמים, בלבבם הטהור, והאמת והשלו' אהבו, והנני בזה ידידם, קשור באהבת - נפשם ודורש שלו' תורתם באה"ר.

הק' אברהם יצחק ה"ק.

ציון ל', ע"ש. א"כ בושח וכלימה לחוש חששות רחוקות כאלו...

31 הרב יוסף משאש – אוצר המכתבים – סימן אלף תצח

מכתב מעלתו, הגיעני בעתו, אודות האורז, אשר שמע כבודו, שאנחנו פה מארוק"ו אסרנו אותו אסור גמור, ותמה כבודו, מדוע?

תשובה: שמועה כוזבת שמע כבודו, כי האורז התירו פשוט כאשר כתבת, ורק בזמן הקודם נהגו בו חשש אסור מפני שהיה בא מעבר לים בספינות עם שקי קמח וחששו פן יצא קמח מנקבי ארג השקים, ויכנס לשקי האורז, **כאשר ראו עיניהם פעמים הרבה** שקי אורז עליהם אבק קמח חטים, גם חששו עוד פן מסירים קליפתו ברחיים של קמח, אבל האורז שהיה גדל במארוק"ו ומביאין אותו בקליפתו ומסירין אותה במדוכות פסח **היו אוכלים אותו בשופי, זולת איזה מתחסדים שאסרו זה אטו הבא ממדינת הים, אבל עתה שבטלו חששות אלו מתירין אותו בשופי, זולת איזה מחמירין שלא רצו לבטל מנהגם מפני מחלת הדמיון, זהו מה שיש, ותול"ם, ושלום.**

אני היו"ם ס"ט

32 שו"ת בשמים ראש – סימן שמ"ח

ומה ששאלת בדבר הקטניות ואורז ודוחן בפסח שמקצת רבני אשכנז אוסרים וכן המנהג במקצת קהילות באמרם שאין זוכרים זמן שאכלוהו?

תשובה, זרות הוא זה שהדבר מפורש בגמרא להתיר ולא נודע בשום מקום שום בית דין שעשו תקנה בדבר אין לנו לחפש טעם וזכות למה שעשו מקצת ולא אכלוהו בקהילות ידועות וקרוב הדבר שמין הגירושין והבלבולים נשתקע ענין זה שהגירוש הראשון שהיה למונטוון **היה גם כן עדה קטנה של קראים בתוכם** שנתגרשו ונבנו בתוכינו בלכתם עמנו בגירוש והם לא ידעו שום חילוק בין לחם ללחם והכל מחמיץ כל שאפשר לעשות ממנו קמח ולחם אבל אנו חלילה לנו לאסור דברים המותרים חינם וביותר משום תקנת עניים ודלים שאין להם בשר ולחם לשבוע כל ימי המועד ומעברין דלא ליקלעו תרי שבי בהדדי משום עניים האוכלים ליטרא ירק בסעודתם וכך אין מעברין השנה כמוצאי שביעית אף על פי שצריכים לו משום זה קל וחומר לאסור רוב מיני מאכל לעניים ואביונים ובי"ט והמחמירין עתידין ליתן הדין.